

Διαμάχη αυτοχθόνων και ετεροχθόνων

Θεσσαλομακεδονία και Ήπειρος, Κρήτη

Οι προσπάθειες αποκατάστασης του προσφυγικού στοιχείου κατά τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής περιόδου προκάλεσαν αντιδράσεις. Η παρουσία μορφωμένων προσφύγων σε δημόσιες θέσεις και η διάκρισή τους στην πολιτική ζωή προκάλεσαν μεγάλη δυσφορία στους άλλους Έλληνες. Κατηγορούσαν τους ομογενείς πρόσφυγες γενικά, επειδή διαπίστωναν ότι, ενώ αυτοί είχαν αγωνιστεί για να απελευθερώσουν τη χώρα, παραγκωνίζονταν τώρα από τους νεοφερμένους. Η στάση αυτή υποδηλώνει την ύπαρξη ενός βαθύτερου ανταγωνισμού, τον οποίο προκαλούσε η συνύπαρξη του ντόπιου ελληνικού στοιχείου (αυτόχθονες) και του προσφυγικού, αλλά ομογενούς (ετερόχθονες). Το θέμα των σχέσεων αυτοχθόνων και ετεροχθόνων, που δόξαζε την κοινή γνώμη, παρουσιάστηκε στο πολιτικό πεδίο ως διαμάχη στις θυελλώδεις συζητήσεις της Εθνοσυνέλευσης που συνήλθε μετά την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Η κύρια κρίση ξέσπασε τον Ιανουάριο του 1844 με την έναρξη της συζήτησης για το δημόσιο δίκαιο των Ελλήνων και ειδικά για το άρθρο που καθόριζε τις προϋποθέσεις για την απόκτηση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη. Αφορμή ήταν πρόταση που υποβλήθηκε στην Εθνοσυνέλευση και η οποία ζητούσε την απομάκρυνση από δημόσιες θέσεις όλων αυτών που είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα μετά την Επανάσταση, περιορίζοντας τις θέσεις απασχόλησης για τους αγωνιστές και τις οικογένειές τους. Στη συζήτηση που ακολούθησε, άλλοι πληρεξούσιοι απαίτησαν συνταγματική απαγόρευση της κατάληψης δημόσιων θέσεων από τους ετερόχθονες (συνεπώς και την απόλυση όσων ήδη κατείχαν δημόσιες θέσεις), ενώ άλλοι εναντιώθηκαν με οργή σε κάθε συνταγματική ρύθμιση που θα καθιέρωνε διακρίσεις μεταξύ Ελλήνων. Τελικά, το πρόβλημα δεν λύθηκε με συνταγματική ρύθμιση, αποφασίστηκε όμως να υπάρξει στο μέλλον σχετική νομοθετική πράξη. Το θέμα της στελέχωσης του δημοσίου -τα προσόντα δηλαδή του δημοσίου υπαλλήλου- ρυθμίστηκε με το Β' ψήφισμα, που όριζε ότι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να είναι: α) οι αυτόχθονες της ελληνικής επικράτειας και όσοι αγωνίσθηκαν σε αυτή μέχρι το τέλος του 1827 ή ήρθαν και εγκαταστάθηκαν κατά την ίδια περίοδο, β) όσοι αποδεδειγμένα συμμετείχαν σε πολεμικά γεγονότα της Επανάστασης μέχρι το 1829.

Α' ΦΑΣΗ

Αίτια ανταγωνισμού
Αυτοχθόνων –
ετεροχθόνων τα
πρώτα χρόνια της
οθωμανικής περιόδου

Παρουσία διαμάχης
στο θέμα των σχέδων
Εθνοσυνέλευσης
1843-5/1844

Β' ΦΑΣΗ

Κρίση με πρόταση
την πρόταση για
απομάκρυνση
ετεροχθόνων από
δημόσιες θέσεις

Διζωπικές απόψεις

Αποφασίζοντας
συνταγματική
ρύθμιση
Β' ΨΗΦΙΣΜΑ

Στην τρίτη φάση της αντιδικίας αυτοχθόνων- ετεροχθόνων το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο θέμα των όρων εκλογής των βουλευτών. Το πρόβλημα εστιαζόταν στο αν θα έπρεπε να συνεχιστεί η ιδιαίτερη εκπροσώπηση των εγκατεστημένων στην Ελλάδα ομογενών ως ξεχωριστών ομάδων (άποψη των ετεροχθονιστών), ή θα έπρεπε να ενσωματωθούν αυτοί εκλογικά στις επαρχίες που ζούσαν, τερματίζοντας ένα διαχωρισμό του παρελθόντος που δεν είχε νόημα (άποψη των αυτοχθονιστών). Η ρύθμιση που επικράτησε ήταν συμβιβαστική, επιτρέποντας στους πρόσφυγες/ετερόχθονες το δικαίωμα ιδιαίτερης αντιπροσώπευσης στη Βουλή, εφόσον είχαν στο μεταξύ ιδρύσει χωριστό συνδικισμό με επαρκή πληθυσμό.

Την περίοδο των συζητήσεων στην Εθνοσυνέλευση, και από τις δύο πλευρές εκδηλώθηκαν έντονες λαϊκές αντιδράσεις, μερικές από τις οποίες κατέληξαν σε έκτροπα. Τελικά, οι ομογενείς ετερόχθονες στο σύνολο τους, μετά την ψήφιση των μέτρων που τους απέκλειαν για μια περίοδο από το δημόσιο και περιόριζαν τη χωριστή αντιπροσώπευσή τους, υποχρεώθηκαν να αποδεχθούν αυτές τις ρυθμίσεις.

Το θέμα των δικαιωμάτων των ετεροχθόνων στην Εθνοσυνέλευση έδειξε τη βαθύτερη διάσταση που υπήρχε στην κοινωνία της εποχής. Το πρόβλημα απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη, ενώ προσέλκυσε το ενδιαφέρον και του ξένου παράγοντα. Ιδιαίτερα το ζήτημα για τη χωριστή κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση των ετεροχθόνων προκάλεσε τις διαμαρτυρίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το βέβαιο είναι ότι με τη διαμάχη αυτή αναδείχθηκαν τα προβλήματα συμβίωσης του ντόπιου ελληνικού και του νεοφερμένου ομογενούς στοιχείου στο μικρό νεοσύστατο κράτος.

Γ' ΦΑΣΗ
Ανταδία για τους
όρους εκλογής
βουλευτών

Συμβιβαστική
ρύθμιση

ΣΥΝΟΜΟΝΙΑ

Έκτροπα

Α.Β.Δ.Α.Υ.

Α.Β.Δ.Α.Υ.

Σύνολο
Συμβιβαστική

Οι προσπάθειες αποκατάστασης του προσφυγικού στοιχείου κατά τα πρώτα χρόνια της οθωνικής περιόδου προκάλεσαν **αντιδράσεις**

- ➔ Η **παρουσία μορφωμένων προσφύγων** σε **δημόσιες θέσεις**
- ➔ και η **διάκρισή** τους στην **πολιτική ζωή**

❖ προκάλεσαν μεγάλη **ΔΥΣΦΟΡΙΑ** στους άλλους Έλληνες.

Κατηγορούσαν τους ομογενείς πρόσφυγες γενικά.

- ➔ επειδή διαπίστωναν ότι, ενώ αυτοί είχαν αγωνιστεί για να απελευθερώσουν τη χώρα, **παραγκωνίζονταν** τώρα από τους νεοφερμένους.

Η στάση αυτή υποδήλωνε την ύπαρξη ενός **ΒΑΘΥΤΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ**, τον οποίο προκαλούσε η συνύπαρξη

❖ του **ντόπιου ελληνικού στοιχείου (ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ)**

❖ και του **προσφυγικού, αλλά ομογενούς (ΕΤΕΡΟΧΘΟΝΕΣ)**.

Το θέμα των σχέσεων αυτοχθόνων και ετεροχθόνων.

❖ που **δίχασε** την κοινή γνώμη.

❖ παρουσιάστηκε στο **πολιτικό πεδίο** ως διαμάχη στις θυελλώδεις συζητήσεις της **Εθνοσυνέλευσης** που συνήλθε μετά την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

ΕΞΕΤΑΣΗ ΚΥΡΙΑΣ ΚΡΙΣΗΣ	Η κύρια κρίση ξέσπασε τον Ιανουάριο του 1844 με την έναρξη της συζήτησης για το δημόσιο δίκαιο των Ελλήνων και ειδικά για το άρθρο που καθόριζε τις προϋποθέσεις για την απόκτηση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη.
ΠΡΟΦΑΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ	Αφορμή ήταν πρόταση που υποβλήθηκε στην Εθνοσυνέλευση και η οποία ζητούσε • την απομάκρυνση από δημόσιες θέσεις όλων αυτών που είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα μετά την Επανάσταση, περιορίζοντας τις θέσεις απασχόλησης για τους αγωνιστές και τις οικογένειές τους.
ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟΦΑΣΗ	Στη συζήτηση που ακολούθησε, • άλλοι πληρεξούσιοι απαίτησαν συνταγματική απαγόρευση της κατάληψης δημοσίων θέσεων από τους ετερόχθονες (συνεπώς και την απόλυση όσων ήδη κατείχαν δημόσιες θέσεις), • ενώ άλλοι εναντιώθηκαν με οργή σε κάθε συνταγματική ρύθμιση που θα καδιέρωνε διακρίσεις μεταξύ Ελλήνων.
ΑΠΟΦΥΓΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ	Τελικά, το πρόβλημα δεν λύθηκε με συνταγματική ρύθμιση, • αποφασίστηκε όμως να υπάρξει στο μέλλον εκτετική νομοδεδειγμένη πράξη.
Β' ΨΗΦΙΣΜΑ	Το θέμα της στελέχωσης του δημοσίου -τα προσόντα δηλαδή του δημοσίου υπαλλήλου- ρυθμίστηκε με το Β' ψήφισμα, που όριζε ότι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να είναι: α) οι αυτόχθονες της ελληνικής επικράτειας και όσοι αγωνίσθηκαν σε αυτή μέχρι το τέλος του 1827 ή ήρθαν και εγκαταστάθηκαν κατά την ίδια περίοδο, β) όσοι αποδεδειγμένα συμμετείχαν σε πολεμικά γεγονότα της Επανάστασης μέχρι το 1829.

Στην **τρίτη φάση** της αντιδικίας αυτοχθόνων-ετεροχθόνων το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε

✓ στο **θέμα των όρων εκλογής των βουλευτών**.

Το πρόβλημα εστιαζόταν στο αν θα έπρεπε να συνεχιστεί η **ιδιαίτερη εκπροσώπηση** των εγκατεστημένων στην Ελλάδα ομογενών ως ξεχωριστών ομάδων (**άποψη των ΕΤΕΡΟΧΘΟΝΙΣΤΩΝ**),

ή θα έπρεπε **να ενωματοδούν** αυτοί **εκλογικά** στις **επαρχίες που ζούσαν**, τερματίζοντας ένα διαχωρισμό του παρελθόντος που δεν είχε νόημα (**άποψη των ΑΥΤΟΧΘΟΝΙΣΤΩΝ**).

Η ρύθμιση που επιφάνησε ήταν **ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗ**, **επιτρέποντας** στους **πρόσφυγες/ετερόκτονες** το δικαίωμα **ιδιαίτερης αντιπροσώπευσης** στη Βουλή, **εφόσον** είχαν στο μεταξύ ιδρύσει **χωριστό συνουκισμό** με **επαρκή πληθυσμό**.

Λαϊκές αντιδράσεις - έκτροπα

- Την περίοδο των συζητήσεων στην Εθνοσυνέλευση, και από τις δύο πλευρές εκδηλώθηκαν **έντονες λαϊκές αντιδράσεις**, μερικές από τις οποίες κατέληξαν σε **έκτροπα**.

Αποδοχή ρυθμίσεων:

- Τελικά, οι ομογενείς ετερόχθονες στο σύνολο τους, μετά την ψήφιση των μέτρων που τους απέκλειαν για μια περίοδο από το δημόσιο και περιόριζαν τη χωριστή αντιπροσώπευσή τους, **υποχρεώθηκαν να αποδεχθούν** αυτές τις ρυθμίσεις.

Ενδιαφέρον εντός κι εκτός Ελλάδας:

- Το θέμα των δικαιωμάτων των ετεροχθόνων στην Εθνοσυνέλευση έδειξε τη **βαδύτερη διάσταση** που υπήρχε στην κοινωνία της εποχής.
- Το πρόβλημα απασχόλησε έντονα την **κοινή γνώμη**.
- ενώ προσέελκυσε το ενδιαφέρον και του **ξένου παράγοντα**. Ιδιαίτερα το ζήτημα για τη χωριστή κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση των ετεροχθόνων προκάλεσε τις **διαμαρτυρίες** της **Οθωμανικής αυτοκρατορίας**.

Ανάδειξη προβλημάτων συμβίωσης

- Το βέβαιο είναι ότι με τη διαμάχη αυτή αναδείχθηκαν τα προβλήματα συμβίωσης του ντόπιου ελληνικού και του νεοφερμένου ομογενούς στοιχείου στο μικρό νεοσύστατο κράτος.

«Από την πρώτη στιγμή που ξέσπασε η Επανάσταση, οι ετερόχθονες είχαν επισύρει την εχθρότητα εκείνων που αποστρέφονταν τους μισοδυτικούς τρόπους τους και τους φθονούσαν για τη γενικά ανώτερη μόρφωση τους. Οι συνθήκες όμως της δεκαετίας του 1830 έδωσαν πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις σ' αυτό που είχε πρωτοεμφανιστεί ως τοπικιστική και πολιτιστική προκατάληψη. Επειδή υπερτερούσαν σε σύγκριση με τους περισσότερους αυτόχθονες ως προς τις ικανότητες που απαιτούσε η διοίκηση ενός κράτους δυτικού τύπου, και επειδή όσοι από αυτούς έφτασαν στην Ελλάδα σχετικά αργά δεν ταυτίστηκαν με κανένα από τα κόμματα, το Στέμμα είχε καθιερώσει την πολιτική να τους προτιμά για την επάνδρωση της κυβερνητικής γραφειοκρατίας. Για το πλήθος των οικονομικά εξασθενημένων παλαιμάχων αγωνιστών, για τους οποίους το κράτος δεν μπορούσε να μεριμνήσει ικανοποιητικά, όλα αυτά φαίνονταν κατάφωρη αδικία. Οι ετερόχθονες ταυτίστηκαν στη λαϊκή συνείδηση με την έννοια της ευμάρειας, ενώ οι αναγνωρισμένοι ήρωες της Επανάστασης, που πέθαναν πάμπτωχοι, όπως ο Ζαΐμης, ο Μαυρομμάτης και ο Φωτήλας, περιπτώσεις που προβλήθηκαν έντονα, έγιναν σύμβολο της δυστυχίας των αυτοχθόνων.»

Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο

Petropoulos J., *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1985, σ.612.

http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?id=2081

«... Η μεγάλη μάζα των ετεροχθόνων, παρά τις όποιες τοπικές τριβές της με τον εγχώριο πληθυσμό, με τον οποίο όμως ταυτίζεται κοινωνικά και μορφωτικά, δεν αποτελεί κίνδυνο για τους κρατούντες και σταδιακά θα αφομοιωθεί από το κατά πολύ υπέρτερο πλήθος των παλιών κατοίκων, με τους οποίους συννοικεί. Οι ξενοφερμένοι, όμως Φαναριώτες και οι άλλοι ετερόχθονες του ίδιου επιπέδου, που αποτελούσαν διαρκή κίνδυνο για τους παραδοσιακούς προκρίτους, θα καταστούν αντικείμενο ενός ιδιότυπου «οστρακισμού», που θα είναι περισσότερο αποτελεσματικός όσο είναι άτυπος, χωρίς δηλαδή νομοθετικές ρυθμίσεις ή άλλα εμφανή μέτρα, που να γεννούν αντιδράσεις και να προκαλούν πολιτικούς κραδασμούς. Έτσι στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης του 1843 και των χρόνων που ακολουθούν, η τάση που είχε παρατηρηθεί στη βαυαροκρατία και γενικότερα στην πρώτη οθωμανική περίοδο, να χρησιμοποιούνται συστηματικά πολλοί καταρτισμένοι ετερόχθονες σε θέσεις πολιτικής ευθύνης, θα ανατραπεί υπέρ των παραδοσιακών προκρίτων, που ξαναπαίρνουν στα χέρια τους τα ηνία της εξουσίας – ενώ οι λίγοι από τους ετερόχθονες που θα επιβιώσουν πολιτικά, θα το επιτύχουν με το τίμημα της προσαρμογής τους στο σύστημα και στην πολιτική πρακτική του «κοτσαμπάσιμου». Όμως φυσικά η εξέλιξη αυτή δεν είναι άσχετη με την επιβράδυνση του εκσυγχρονισμού του νέου ελληνικού κράτους».

Πηγή: Ιωάννης Δημάκης, *Η πολιτική μεταβολή του 1843 και το ζήτημα των αυτοχθόνων και ετεροχθόνων*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1991, σ.σ.238-239.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

- Θυελλώδεις συζητήσεις της Εθνοσυνέλευσης που συνήλθε μετά την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.
- Η κύρια κρίση ξέσπασε τον Ιανουάριο του 1844.
- Β' ψήφισμα όριζε ότι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να είναι: α) οι αυτόχθονες της ελληνικής επικράτειας και όσοι αγωνίσθηκαν σε αυτή μέχρι το τέλος του 1827 ή ήρθαν και εγκαταστάθηκαν κατά την ίδια περίοδο, β) όσοι αποδεδειγμένα συμμετείχαν σε πολεμικά γεγονότα της Επανάστασης μέχρι το 1829.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να περιγράψετε σε πέντε ως έξη γραμμές τις φάσεις από τις οποίες πέρασε η διαμάχη αυτοχθόνων και ετεροχθόνων, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων της Εθνοσυνέλευσης του 1843-1844.
2. Να αναφερθείτε στον αντίκτυπο που είχε η διαμάχη αυτοχθόνων και ετεροχθόνων στην ελληνική κοινή γνώμη της εποχής.
3. Το Β' Ψήφισμα της Εθνοσυνέλευσης του 1844 και η ρύθμιση των προσόντων του δημοσίου υπαλλήλου.
4. Να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο η Εθνοσυνέλευση του 1843-1844 ρύθμισε το θέμα του δικαιώματος του «εκλέγεσθαι» για τους ετερόχθονες.

Σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, απελευθερωτικά κινήματα ξέσπασαν στην τουρκοκρατούμενη ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη, με υποκίνηση ή ανοχή του ελληνικού κράτους. Στα αλυτρωτικά κινήματα έδωσαν το παρόν ένοπλοι Μακεδόνες, Ηπειρώτες και Κρήτες πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί από τον καιρό της Επανάστασης στην ελεύθερη Ελλάδα. Οι αναστατώσεις αυτές προκάλεσαν νέα προσφυγικά ρεύματα, με μεγαλύτερο αυτό της Κρητικής επανάστασης του 1866-69. Αυτά είχαν τη δική τους συμβολή στη σταθερή αύξηση του πληθυσμού της χώρας (διπλασιάστηκε από το 1840 ως το 1880). Σε αρκετές περιπτώσεις, πάντως, οι πρόσφυγες που προέρχονταν από περιοχές οι οποίες βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση, επέστρεφαν μετά από σύντομο διάστημα στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, όταν ηρεμούσαν τα πράγματα.

1. Θεσσαλία, Ήπειρος, Μακεδονία

Το 1854 ο Κριμαϊκός πόλεμος γέννησε ελπίδες στους Έλληνες ότι έφθανε η ώρα της απελευθέρωσης της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Επαναστατικά σώματα από την Ελλάδα διείσδυσαν στις επαρχίες αυτές και κάλεσαν τους κατοίκους να ξεσηκωθούν. Τα κινήματα όμως απέτυχαν. Τους αντάρτες που επέστρεψαν στην Ελλάδα ακολούθησαν και άμαχοι. Όταν ηρέμησε η κατάσταση, οι πρόσφυγες επέστρεψαν στις εστίες τους.

Ο Κριμαϊκός πόλεμος όμως έπληξε τους πρόσφυγες και μέσα στην Αθήνα. Η επιδημία χαλέρας, που έφεραν τα γαλλικά στρατεύματα κατοχής, διαδόθηκε γρήγορα στην πρωτεύουσα. Η επιδημία έπληξε ιδιαίτερα το νότιο τμήμα της πόλης, όπου κατοικούσαν σε άθλιες συνθήκες πρόσφυγες από τα τουρκοκρατούμενα ελληνικά μέρη, οι οποίοι είχαν φτάσει στην Αθήνα μετά τη διακοπή των ελληνοτουρκικών σχέσεων (Μάρτιος 1854). Για την αποκατάσταση όλων των προσφύγων του 1854, ιδρύθηκε προσφυγικός συνουκισμός στο χωριό Ανίβιτσα της Φθιώτιδας.

ΑΛΥΤΡΩΤΙΚΑ
ΚΙΝΗΜΑΤΑ 19ου αι.
Τύπος ... φέρει ως
υποκείμενο ή αντικείμενο

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

ΚΡΙΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
Έξοι γέννησε

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Αθήνα, ε.π.δημία

Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-1878) αναθέρμανε το όνειρο της ανάκτησης της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Η Ελλάδα επιχείρησε να ενισχύσει την υπεράσπιση των ελληνικών δικαιών με την υπόθαλψη επαναστατικών κινημάτων στις επαρχίες αυτές. Τον Ιανουάριο του 1878 ιδρύθηκε στην Αθήνα η *Μακεδόνικη Επιτροπή*, με σκοπό την οργάνωση επανάστασης στη Μακεδονία. Πάλι οι Μακεδόνες πρόσφυγες της Νέας Πέλλας, και άλλοι της Εύβοιας, ανταποκρίθηκαν στις προσπάθειες της Επιτροπής να συγκεντρώσει στρατιωτική δύναμη. Η επανάσταση ξέσπασε στον Όλυμπο, στα Πιέρια και στη Χαλκιδική και έληξε με ανακωχή μεταξύ των Ελλήνων επαναστατών και των Τούρκων. Πολλοί επαναστάτες πέρασαν για ασφάλεια στην ελεύθερη Ελλάδα. Λίγο αργότερα, μερικοί απ' αυτούς επέστρεψαν στις περιοχές τους.

Το τελευταίο ρεύμα (εσωτερικών) προσφύγων δημιούργησε ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897. Την υποχώρηση του ελληνικού στρατού, μετά την κατάληψη της Λάρισας, ακολούθησε και γενική έξοδος του άμαχου πληθυσμού, που έφευγε πανικόβλητος. Η συνθήκη ειρήνης της Κωνσταντινούπολης προέβλεπε ρυθμίσεις στη θεσσαλική συνοριακή γραμμή με μικρές βελτιώσεις υπέρ των Τούρκων. Στα εδάφη αυτά δεν βρίσκονταν κατοικημένες περιοχές, εκτός από ένα χωριό, την Κουτσούφλιανη, το οποίο οι κάτοικοι του εγκατέλειψαν και εγκαταστάθηκαν νοτιότερα σε ελληνικό έδαφος.

ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ (1877-
1878)

Η Ελλάδα και η Γαλλία εναντίον

Εξέγερση

Αίτια πολέμου

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ (1897)

Συνθήκες

Αίτια
Κουτσούφλιανη

Πότε;
Τι είδους
κινήματα;
Πού;
Ποιος τα
υπόκινούσε;

Σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, απελευθερωτικά κινήματα ξέσπασαν

- στην **τουρκοκρατούμενη ηπειρωτική Ελλάδα**
- και την **Κρήτη**.

↳ με **υποκίνηση**

↳ ή **ανοχή** του ελληνικού κράτους.

Ποιοι
συμμετείχαν;

Στα αλυτρωτικά κινήματα έδωσαν το παρόν

- ένοπλοι Μακεδόνες**,
- Ηπειώτες**
- και **Κρήτες πρόσφυγες**

↳ που είχαν εγκατασταθεί από τον καιρό της Επανάστασης στην
ελεύθερη Ελλάδα.

Ποιος
συνέπαιε
επέφεραν οι
εξγέριτες;

Οι αναστατώσεις αυτές προκάλεσαν

- νέα προσφυγικά ρεύματα**.

↳ με μεγαλύτερο αυτό της Κρητικής επανάστασης του **1866-69**.

↳ Αυτά είχαν τη δική τους συμβολή

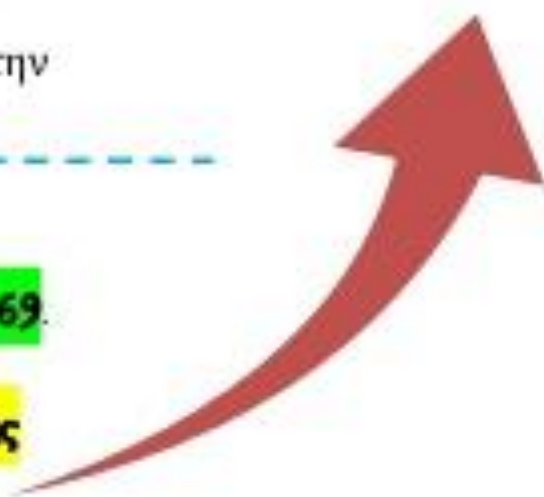
✓ στη **σταθερή αύξηση** του **πληθυσμού** της **χώρας**

✓ (**διπλασιάστηκε** από το **1840** ως το **1880**).

Σε αρκετές περιπτώσεις, πάντως, οι πρόσφυγες που προέρχονταν από περιοχές οι οποίες
βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση,

- επέστρεφαν** μετά από σύντομο διάστημα στις **ιδιαιτερές πατρίδες** τους,
↳ όταν ηρεμούσαν τα πράγματα.

ΕΤΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (σε τετρ. χλμ.)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1838	47.516	752.000
1851	47.516	1.015.000
1871	50.211	1.480.000
1881	63.606	2.004.000

◀ Ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853 - 1856) ξεκίνησε όταν η **Ρωσία** απείτησε να προστατεύει η ίδια τους **Άγιους Τόπους**. Η **Οθωμανική Αυτοκρατορία** αρνήθηκε και το 1853 **κήρυξε πόλεμο** στη Ρωσία. Με την Οθωμανική Αυτοκρατορία **συμμάχησαν** η **Μεγάλη Βρετανία** και η **Γαλλία**, που ήθελαν να σταματήσουν την **επεκτατική πολιτική** της **Ρωσίας**. Έτσι, έστειλαν στρατό στην Κριμαία, στη Μαύρη Θάλασσα. Ο πόλεμος τέλειωσε όταν η **Ρωσία**, που **νικήθηκε**, υπέγραψε συνθήκη ειρήνης το Μάρτιο του 1856. Πηγή: http://www.ancientgreece.com/065-084_GYM_KEF_04.pdf

► Σκίτσο του 1855 που παρουσιάζει το Ρώσο τσάρο Νικόλαο Α' στην Κριμαία, σαν τον Καλοσώ της Ρόδου, τον οποίο οι Οθωμανοί, οι Βρετανοί και οι Γάλλοι προσπαθούν να τον γκρεμίσουν. Αμέσως μόλις κηρύχθηκε ο Κριμαϊκός πόλεμος εξεγέρθηκαν οι ελληνικοί πληθυσμοί στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία. Ο Όθωνας και η κυβέρνηση υποστήριξαν τις εξεγέρσεις, γιατί πίστευαν ότι είχαν μια ευκαιρία να μεγαλώσουν τη χώρα. Τότε η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία έστειλαν στρατό στην Αθήνα και στον Πειραιά. Τα στρατεύματα έμειναν στη χώρα μέχρι το 1857.

◀ Κατάλογος με Έλληνες εθελοντές από την Οδησσό που πολέμησαν μαζί με τους Ρώσους στον Κριμαϊκό Πόλεμο, 1854-1856.

1

- Ο Σουλτάνος πιεζόμενος από τις Δυνάμεις προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως *Χάτι Χουμαγιούν (1856)*
- Στόχος η διασφάλιση της **ισότητας** όλων των υπηκόων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας Ανεξαρτήτως θρησκείας ή φυλής
 - Περίοδος ανάπτυξης Ελληνισμού εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

- Παύουν να υπάρχουν τα τρία κόμματα (αγγλικό, γαλλικό, ρωσικό)
- αφού οι Έλληνες έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στις Μεγάλες Δυνάμεις.

2

ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
+ ΕΞΩΣΗ ΟΘΩΝΑ

▲ *Επιμεινώνδας Δεληγώργης*
(1829-1879).

▲ *Αλέξανδρος Κομνινούρος*
(1817-1883)

▲ *Αβδούλ Μετζίτ*

3

Μικρός αριθμός Κρητών είχε καταφύγει στην ελεύθερη Ελλάδα το 1841, μετά την αποτυχία κινήματος στην Κρήτη. Η Κρητική επανάσταση όμως του 1866-1869 ήταν αυτή που προκάλεσε το μεγαλύτερο προσφυγικό κύμα στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Οι πρώτες κρητικές οικογένειες έφθασαν τον Ιούλιο του 1866 στον Πειραιά και τη Σύρο μέσω Κυθήρων. Την ίδια εποχή συστάθηκε στην Αθήνα η *Κεντρική Επιτροπή υπέρ των Κρητών*, που μαζί με την αντίστοιχη της Σύρου ανέλαβαν την ενίσχυση του κρητικού αγώνα. Για τον ίδιο σκοπό, και ιδιαίτερα για την περίθαλψη των αμάχων προσφύγων, ιδρύθηκαν στο εξωτερικό διάφορες επιτροπές, όπως αυτή του Λονδίνου, η οποία, σε συνεργασία με την «*Αγγλοελληνική Επιτροπή*» στην Αθήνα, ανέλαβε την περίθαλψη 4.500 προσφύγων.

Ως τα μέσα του 1867, μικρός σχετικά αριθμός αμάχων κατόρθωσε να φύγει από την Κρήτη, όπου τα προβλήματα διαβίωσης ήταν μεγάλα. Μερικά ξένα πλοία που τους μετέφεραν διέκοψαν στη συνέχεια για μήνες τη μεταφορά γυναικόπαιδων, μετά από διαμαρτυρίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το μεγάλο προσφυγικό κύμα ξέσπασε τον επόμενο χρόνο. Το Φεβρουάριο του 1868 είχαν φτάσει περίπου 10.000 πρόσφυγες στην Αθήνα. Μέσα στον ίδιο χρόνο πρόσφυγες κατέπλεαν καθημερινά σε μεγάλες ομάδες, κυρίως άμαχος πληθυσμός, σε κακή κατάσταση. Το κράτος, όπως βρέθηκε σε αδυναμία να στηρίξει σταθερά την Κρητική επανάσταση, έτσι απέτυχε και να αντιμετωπίσει το οξύ προσφυγικό πρόβλημα.

Στις επόμενες δεκαετίες η προσφυγική κίνηση που συνδεόταν με τις κρίσεις του Κρητικού ζητήματος ήταν πολύ μικρότερης κλίμακας και είχε προσωρινό χαρακτήρα. Το 1895 ανακινήθηκε πάλι το Κρητικό. Τα γεγονότα όμως αυτής της περιόδου (1895-1898), που ήταν καθοριστικά για την τύχη του νησιού, δεν προκάλεσαν κύμα μεγάλης φυγής.

Πρόσφυγες το 1841
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
1866-1869

• Τόπος
καταφυγής

• Φορείς
επίδοσης
πρωτοβάθμιας
επαγωγής και
μετέδοσης
πρόσφυγων

Διασκέδαση

• Στη
μετακίνηση

• Στη
μετακίνηση
πρόσφυγων

Παρίοδος
1869-1898

Η Κρητική επανάσταση όμως του **1866-1869** ήταν αυτή που προκάλεσε το **ΜΕΤΑΛΥΤΕΡΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΚΥΜΑ** στο **δύοτομο** του **19ου αιώνα**.

Αρχικοί τόποι καταφυγής

Οι πρώτες κρητικές οικογένειες έφθασαν τον **Ιούλιο** του **1866**

✓ στον **ΠΕΙΡΑΙΑ**

✓ και τη **ΣΥΡΟ**

↳ μέσω **Κυθήρων**.

ΦΟΡΕΙΣ

• για την ανάχωση

• για την πρόσληψη

Την ίδια εποχή συστάθηκε στην Αθήνα

✓ η **ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ**,

✓ που μαζί με την αντίστοιχη της **ΣΥΡΟΥ**

↳ ανέλαβαν την **ΕΝΔΥΞΗ** του κρητικού αγώνα.

Για τον ίδιο σκοπό, και ιδιαίτερα για την **ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ** των αμάχων προσφύγων, ιδρύθηκαν στο **εξωτερικό** διάφορες **επιτροπές**,

✓ όπως αυτή του **ΛΟΝΔΙΝΟΥ**,

✓ η οποία, σε συνεργασία με την **«ΑΠΛΩΣΕΩΜΕΝΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ»** στην **Αθήνα**,

↳ ανέλαβε την περίθαλψη **4.500 προσφύγων**

Ως τα μέσα 1867

Ως τα μέσα του 1867, **μικρός** σχετικά **αριθμός αμάχων** κατόρθωσε να φύγει από την Κρήτη, όπου τα προβλήματα διαβίωσης ήταν μεγάλα.

Μερικά ξένα πλοία που τους μετέφεραν

✓ διέκοψαν στη συνέχεια **για μήνες** τη μεταφορά γυναικόπαιδων,

↳ μετά από διαμαρτυρίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

1868

• Μεγάλο προσφυγικό κύμα

• Κράτος σε αδυναμία

Το **μεγάλο προσφυγικό κύμα** ξέσπασε τον επόμενο χρόνο.

✓ Το **Φεβρουάριο** του **1868** είχαν φτάσει περίπου **10.000 πρόσφυγες** στην Αθήνα.

✓ Μέσα στον ίδιο χρόνο πρόσφυγες κατέπλεαν καθημερινά σε μεγάλες ομάδες, κυρίως άμαχος πληθυσμός, σε κακή κατάσταση.

Το **κράτος**,

1. όπως βρέθηκε σε **αδυναμία** να **στηρίξει** σταθερά την Κρητική επανάσταση,

2. έτσι **απέτυχε** και να αντιμετωπίσει το οξύ προσφυγικό πρόβλημα.

Στις επόμενες δεκαετίες η προσφυγική κίνηση που συνδεόταν με τις κρίσεις του Κρητικού ζητήματος ήταν πολύ μικρότερης κλίμακας και είχε προσωρινό χαρακτήρα.

Το 1895 ανακινήθηκε πάλι το Κρητικό. Τα γεγονότα όμως αυτής της περιόδου (1895-1898), που ήταν καθοριστικά για την τύχη του νησιού, δεν προκάλεσαν κύμα μεγάλης φυγής.

Ήμέρωσε ο Θεός
απλώθηκε το φως στον Ψηλορείτη
κι έλαμψε το πληγμένο κορμί της Κρήτης
κι η θάλασσα...
Τα σπίτια καίγονται
θρηνούνε οι γυναίκες
γυρίζουν τα παιδιά ορφανεμένα
κι οι άντρες απροεκίνητοι
πάνουν τα διάβελα
χωρίς φωμί, χωρίς φυσέκια...
Πού είναι ο Θεός
την Κρήτη μας να δει
να την πονέσει!

◀ Καπετάν Μιχάλης
Πού είναι ο Θεός
Μουσική/Στίχοι: Χατζιδάκις
Μάνος/Καζαντζάκης Νίκος

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

- Μικρός αριθμός Κρητών είχε καταφύγει στην ελεύθερη Ελλάδα το **1841**, μετά την αποτυχία κινήματος στην Κρήτη.
- Η Κρητική επανάσταση όμως του **1866-1869** ήταν αυτή που προκάλεσε το μεγαλύτερο προσφυγικό κύμα στο **δευτερο μισό του 19ου αιώνα**.
- Οι πρώτες κρητικές οικογένειες έφθασαν τον **Ιούλιο** του **1866** στον Πειραιά και τη Σύρο μέσω Κυθήρων. Την ίδια εποχή συστάθηκε στην Αθήνα η *Κεντρική Επιτροπή υπέρ των Κρητών*, που μαζί με την αντίστοιχη της Σύρου ανέλαβαν την ενίσχυση του κρητικού αγώνα.
- Ως τα **μέσα** του **1867**, μικρός σχετικά αριθμός αμάχων κατόρθωσε να φύγει από την Κρήτη, όπου τα προβλήματα διαβίωσης ήταν μεγάλα.
- Το **Φεβρουάριο** του **1868** είχαν φτάσει περίπου 10.000 πρόσφυγες στην Αθήνα.
- Το **1895** ανακινήθηκε πάλι το Κρητικό. Τα γεγονότα όμως αυτής της **περιόδου (1895-1898)**, που ήταν καθοριστικά για την τύχη του νησιού, δεν προκάλεσαν κύμα μεγάλης φυγής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Να αναφερθείτε στα προσφυγικά ρεύματα που επέφερε η Κρητική Επανάσταση του 1866-1869 (τόποι καταφυγής, φορείς ενίσχυσης και περίθαλψης, εξέλιξη και κρατική αντιμετώπιση).
- Ποια προσφυγική κίνηση, συνδεόμενη με τις κρίσεις του κρητικού ζητήματος, υπήρξε την περίοδο 1869-1898.

A'. Επιτροπές που συστάθηκαν κατά τη διάρκεια των αλυτρωτικών κινήματων του 19 ^{ου} αιώνα	B'. Δράση των επιτροπών αυτών
1. ____ Μακεδονική Επιτροπή	α. Περιθαλψη των Μακεδόνων προσφύγων
2. ____ Κεντρική Επιτροπή υπέρ των Κρητών	β. Οργάνωση της επανάστασης στη Μακεδονία
3. ____ Αγγλοελληνική Επιτροπή	γ. Ενίσχυση του Κρητικού αγώνα
	δ. Οργάνωση του Κρητικού αγώνα
	ε. Περιθαλψη των Κρητών προσφύγων